

ДЕЛІБЕРАТИВНА ДЕМОКРАТІЯ - публічний процес комунікації і розгляду різних думок, в ході якого виявляються аргументи, що ведуть до вирішення проблеми або досягнення консенсусу. Вона ґрунтована на твердженні, що суть демократії полягає в деліберативній (обговоренні), тобто спілкуванні, ґрунтованому на аргументації, прагненні до істини і розуміння. Основою деліберативної є пошук компромісу з даних питань. Істинна деліберативна має бути вільною від політичного впливу, відкритою, явною і такою, що проводиться для загального блага, а не для особливих інтересів; вільною від примусу, ніхто з його учасників не може бути маргіналом або фаворитом; передбачається рівність учасників процесу деліберативної - кожен має однакові можливості для висловлювання своєї думки з конкретного питання, внесення пропозицій або аргументів.

Основний принцип - це обговорення, діалог і спілкування з найбільш важливих суспільних питань, а також відкритість з питань, піднятих в ході обговорення. Прибічники деліберативної стверджують, що політичне рішення надбання легітимності не обов'язково повинне прийматися в результаті голосування, на їх думку, воно може бути результатом процесу аргументації, вільного від насильства і примусу. Найбільш популярними методами деліберативної є: деліберативне опитування, цивільні суди, техніка відкритого простору (відкрита зустріч), благодійні семінари, цивільна колегія, дослідницька прогулянка, інтерактивна карта.

Рівень легітимності влади залежить від того, наскільки широкі можливості мають в розпорядженні громадяни для участі в публічному дискурсі за визначенням і оцінкою соціальних проблем, аналізом і відбором їх рішень, в якому ступені публічний порядок денний впливає на інституціональну повістку, і, відповідно, на дії органів влади. Громадяни більш охоче визнають рішення влади правильними, а їх наслідки (що навіть суперечать їх інтересам) прийнятними, якщо процедури ухвалення рішень сприймаються як зрозумілі і прозорі.

Деліберативна – це публічний вираз і ретельне колективне обговорення обґрунтованих думок учасників про варіанти вирішення спірних питань на основі погоджених критеріїв і з наміром прийти до

розумного колективного вибору, з готовністю кожного переглянути свої переваги при обговоренні висловлювань і претензій співучасників.

Деліберация націлена не на відкриття "істини" або досягнення перемоги, а на вироблення рішень, обґрунтованих і прийнятних для усіх її учасників, і зачіпають проблемою соціальних груп, що одночасно відповідають інтересам, і організацій. Гарантією успішної деліберации є участь громадян з сутнісно різними знаннями, досвідом і аргументами, що готовим брати до уваги контраргументи, сумніваються у своїй правоті, але здатними до зміни позицій, щоб досягти згоди. Деліберация є одним з чинників легітимності влади, або стратегією дискурсивної легітимації.

Деліберация як всюди поширена та інституціоналізована соціальна практика, що підвищує якість визначення соціальних проблем, вироблення політичних дій, корекції політичних програм, складає суть "деліберативної демократії" (чи "дискурсивної демократії") як форми державного устрою, в якій вільні і рівні громадяни (чи їх повноважні представники) обґрунтовують свої позиції, обмінюючись взаємоприйнятними і доступними аргументами, щоб прийняти рішення, що зобов'язують усіх громадян, обов'язкові для виконання в сьогодні, але відкриті для зміни в майбутньому. Учасники деліберации роздумують про загальне благо, виходячи за межі особистих інтересів, перетворюючи і погоджуючи свої позиції із загальнішими колективними потребами місцевих співтовариств і суспільства в цілому. Деліберативна демократія заохочує інформаційну відкритість, не допускає приховування інформації, обман, брехню, загрози або обіцянки. На перший план висуваються діалог, а не компромісні угоди конкурентів; публічне пред'явлення, зважування, прийняття або відкидання аргументів, а не приватний акт голосування; нарешті, сприйнятливість влади по відношенню до обґрунтованих побажань громадян, а не до стохастичної думки більшості.

Процедури відбору, залученість і результати участі громадян в конкретній деліберации варіюють від самообраного підмножини генеральної вибірки до оплачуваних професійних посередників, від глядача на публічних слуханнях до посадовця в якості експерта, від задоволення почуття громадянського обов'язку до формування особливих органів співучасті в державному і муніципальному управлінні. Спочатку орган влади пропонує вирішення соціальної проблеми деліберативному органу, який після обговорення повертає виправлену версію, далі в рішення вносяться поправки, воно знову передається в деліберативній

орган і т. д. (модель "багатократної деліберації"). Ця "петля зворотнього зв'язку" неодноразово повторюється, залучаючи до себе інші органи влади і деліберативні групи. У якостей майданчиків для деліберації використовуються парламентські слухання, громадські ради, експертні і цивільні панелі, цивільні журі, політичні ток-шоу, дискусійні інтернет-форуми в режимі реального часу.

Охарактеризуємо категоричні імперативи деліберації.

1. Колективний дух

Учасники як уповноважені представники виражають інтереси і цінності своїх груп, але при цьому намагаються змінювати свої позиції з урахуванням нових аргументів / контраргументів і з орієнтацією на загальне благо. Втім, деліберація цілком сумісна з відкритим пред'явленням егоїстичних мотивів, оскільки враження щирості переконливіше за очевидне лицемірство. Учасники усвідомлюють, що доцільніше переформулювати свої пропозиції як взаємокорисні, а не висувати на перший план приватні інтереси. Навіть учасники, які спочатку мали намір нав'язати свою позицію співучасникам, в колективному обговоренні насправді починають орієнтуватися на "дух колективності" (феномен "цивілізуюча сила лицемірства"). Помітимо, що абсолютна тотожність проголошених учасником претензій його справжнім, на думку співучасників, інтересам може ними оцінюватися як спроба обману ("парадокс щирості").

2. Пошук консенсусу

Учасники прагнуть прийняти рішення на основі загальної згоди (але необов'язково одностайності) без проведення голосування за правилом більшості, яка використовується тільки у тому випадку, якщо ці спроби не увінчаються успіхом.

3. Взаємну повагу

Учасники проявляють сприйнятливість і терпимість до інших думок, визнають їх право висувати прийнятні аргументи, обгрунтовано

оспорювати свідчення, формувати порядок денний і вносити погоджені зміни в процедури обговорення.

4. Рівну участь

Учасники незалежно від розподілу влади, авторитету, когнітивних здібностей і комунікативних навичок мають в розпорядженні однаковими можливостями представляти аргументи, відповідати на контраргументи і давати власні інтерпретації обговорюваного спірного питання.

5. Раціональність

Учасники пропонують і критично оцінюють раціональні логічні аргументи.

6. Інклюзивність

Учасники представляють інтереси як можна більшої кількості груп, що зачіпають конкретним спірним питанням, які визначаються і відбираються заздалегідь, що розширює діапазон доречних дискурсів, як основи для плідного обговорення.

7. Публічність

Ініціатори конкретної деліберативної задалегідь повідомляють усім зацікавленим громадянам її тематику і процедури, а масмедіа забезпечують доступний майданчик для публічного дискурсу з приводу спірного питання до початку і під час деліберативної, тим самим формуючи "деліберативний медіаконтент" як збори конфліктуючих думок і виправдань.

8. Обов'язковість і змінність рішень

Учасники спочатку визнають свої зобов'язання виконувати майбутнє рішення, але якщо воно прийняте за правилом більшості, то меншість має право розраховувати на його перегляд (або навіть на зміну процедур відбору учасників і регламенту обговорення), якщо представить в наступному раунді вагоміші аргументи / контраргументи.

9. Зовнішній вплив

Результати обговорення прямо або побічно позначаються на негайному або відстроченому ухваленні рішень навіть тими акторами, які не є її безпосередніми учасниками. Як мінімум йдеться про облік вироблених рекомендацій при підготовці і корекції органами влади політичних програм.

Повномасштабній реалізації цих вимог в соціальній практиці перешкоджають декілька чинників.

- Прагнучи до консенсусу, учасники деліберації піддаються внутрішньогруповому конформізму, припиняють пошуки нових аргументів / контраргументів і приймають або у край ризиковані, або тривіальні рішення (ефект "групової поляризації").

- Пересічні громадяни не мають досить здібностей, знань, навичок і інтересу до колективних обговорень складних соціальних проблем. Наполегливе прагнення активних учасників до раціонально-логічного консенсусу підштовхує некомпетентну і бідну ресурсами меншість до безрозсудних емоційних протестів за рамками деліберації (феномен "демократія інсургенцій"). Більше того, оцінка значущості аргументу / контраргументу сильніше залежить від частоти його пред'явлень, чим від його якості, тому найбільш активні учасники (особливо досвідчені в емоційному сторітеллінгу) домагаються вигідніших для себе рішень.

- Збільшення числа учасників і розширення діапазону спірних питань часто зводить деліберацію до порожньої говорильні, тоді як громадяни, які залишилися зовні деліберації оцінюють прийняті рішення як недостатньо легітимні ("проблема масштабу"). Іншими словами, посилення інклюзивності підвищує демократичність деліберації й одночасно послабляє її ефективність ("дискурсивна дилема").

- Публічність деліберації змушує учасників демонструвати своїм групам принциповість і навіть втаювати інформацію, яка могла б виявитися корисною для досягнення компромісу. Внаслідок цього ухвалення сутнісних рішень все частіше переміщається на неформальні

арени і непрозорі майданчики, де актори швидше здійснюють угоди, чим обмінюються раціональними аргументами.

Розрізняють шість варіантів використання деліберації владою.

1. Деліберація як маніпуляція: влада створює деліберативні групи з урахуванням власних політичних інтересів і за участю своїх представників, щоб добитися схвалення громадянами фактично прийнятої політичної програми.

2. Деліберація як інформування: представники влади проводять публічні зустрічі, щоб оприлюднити програми і відповісти на питання громадян.

3. Деліберація як консультації: влада організовує публічні слухання, щоб дати громадянам можливість висловити свої думки і пропозиції (найчастіше необов'язкові до виконання).

4. Деліберація як партнерство: офіційні дорадчі органи зобов'язують посадовців публічно пояснювати свої рішення і враховувати вироблені рекомендації.

5. Деліберація як делегування влади: влада створює "окружні асоціації" з істотними повноваженнями за розпорядженням землею і майном.

6. Деліберація як громадянський контроль: влада сприяє формуванню "міських зборів", наділених повноваженнями для ухвалення рішень за відкритим списком питань.

Тобто, деліберація може застосовуватися як інструмент легітимації влади в комунікативному дискурсі в невеликих місцевих співтовариствах, навряд чи може використовуватися в координативном дискурсі для розробки політичних програм і повинна стати компонентом комунікаційного менеджменту влади як один з інструментів її легітимації.